

MO 16
1WW V SLOVENSKEJ A ČESKEJ LITERATÚRE

- A) Porovnajzte pohľad slovenských a českých autorov na 1WW (Jaroslav Hašek: Švejk, Milo Urban: Živý bič, Timrava: Hrdinovia, Hviezdoslav: Krvavé sonety, Chrobák: Návrat Ondreja Baláža)**
- B) Ukážka Živý bič: prostriedky gradácie v diele, vysvetli špecifickosť dialógu 2 postáv výroku, aké iné prostriedky autor v texte použil?**

A) POHĽAD NA 1WW – CZ / SR: Prvá svetová vojna mala pre celú Európu a aj pre Slovensko veľmi negatívny dopad. Znamenala narušenie vzťahov medzi jednotlivými národmi, hlad, utrpenie a nevinné obeť. Zapôsobila na všetky druhy umenia. Odrážala sa v literatúre a svojimi dielami na ňu zareagovali aj slovenskí autori: B. S. Timrava, Milo Urban, P. O. Hviezdoslav, Jaroslav Hašek a Karel Čapek.

BOŽENA SLANČÍKOVÁ – TIMRAVA: HRDINOVIA:

Názov je ironický. Autorka chce ním naznačiť, že hrdinami nie sú páni, ktorí majú plné reči o vlastenectve, no osobne sa nechcú ani pokúsiť obetovať životy pre vlasť. Na jatky vojny posielajú ľud a ten skutočne dáva svoje životy. Rozsiahla novela na princípe kontrastu, ktorý vytvára rozdielnosť názorov na vojnu u ľudu a panských vrstiev. Kým ľud prijíma vojnu s nedôverou, ako pánmi nanútené zlo, ktoré mu prináša iba utrpenie, zatiaľ prívrženci vládnucej triedy sa nadchýňajú vojnou a účasť v nej vyhlasujú za veľký vlastenecký čin. Kontrast sa prenáša aj do oblasti charakteristiky postáv. Na jednej strane stoja ľudové postavy a podnotár Širický, na druhej strane notár Baláň a ľudia okolo neho. V postave notára vytvorila autorka typ bezduchého cynického človeka, berúceho si na tvár masku vlastenca, no v podstate zbabelca a egoistu. Práve v súvislosti s ním je aj názov novely myslený ironicky. Podnotár si plne uvedomuje nezmyselnosť vojny, jej prot ľudový charakter. Ľud je zatiaľ pasívny a ani Širický nedokáže svoj protivojnový postoj zmeniť na uvedomelý čin. Jeho individuálny protest sa prejavuje na fronte v tom, že zachraňuje raneného ruského vojaka a pritom sám hynie. Jeho smrť mala stelesňovať Timravinu myšlienku zápasu ľudskosti s antihumánnou podstatou prvej svetovej vojny.

Polnočné bubnovanie v dedine, bubeník oznamuje, že všetci muži majú hlásiť, začala vojna. Celá dedina je rozbúrená, nikto už do rána nespí a všetci myslia len na to, koho stratia. Ľud sa díva na vojnu s odporom a páni preto sedliakmi opovrhujú. Chlapi, ktorí idú na vojnu sa schádzajú v krčme. Idú sa posledný raz zabaviť a rozlúčiť s ostatnými. Mužov z dediny vyprevádza s veľkým vlasteneckým zápalom notár Baláň, ktorý i so svojimi priateľmi vychvaľuje vojnu, oslavuje, všetkých podporuje. Je z pánov najviac oduševnený. Jediný človek, ktorý s nimi nesúhlasí, je Štefan Širický. Patrí podľa svojho úradu medzi pánov, ale je mu cudzie ich oduševnenie a radosť z vojny. Páni, a spočiatku i ľudia, sú presvedčení o skorej porážke nepriateľa. Vojna sa však predlžuje a musia odobrať aj tých, ktorí boli spočiatku oslobodení od vojenskej služby. Baláň všetkých posmeľuje do boja, ale keď jemu príde povolávací rozkaz, je z neho úplne iný človek. Je bledý, vystrašený a celý chorý. Nakoniec, keď ho nepovolajú, ako keby sa znova narodil. Povoláný je aj Širický. Ešte predtým chcel konečne vyznať Líze lásku, ale keď počuje jej tvrdú reč na dedinských ľuďoch, vráti sa a je veľmi smutný. Líza sa s ním nakoniec príde rozlúčiť, no ich stretnutie im prekazí jej mamka, lebo jej Širického zakazovala. Tak vyrovnaný odchádza na vojnu. Stále chodia správy o nových mŕtvych. Príde aj o smrti Širického. Zomrel, keď šiel na pomoc umierajúcemu nepriateľskému vojakovi. Smúti za ním celá dedina, lebo nikdy nikomu neublížil. Nakoniec zomiera ako HRDINA.

MILO URBAN: ŽIVÝ BIČ:

Dielo je zobrazením dôsledkov vojny na ľudský charakter. Skladá sa z dvoch častí: 1. **Stratené ruky**, 2. **Adam Hlavaj**. Živý bič - názov je symbolický - "vojna šľahá ľudí a zanecháva na nich stopy telesné aj duševné". Ideou je odpor voči vojne, jej odsúdenie a myšlienka, že proti zlobe treba bojovať. Dej sa odohráva v oravskej dedine Ráztoky. Autor zobrazil 1. sv. vojnu tak, ako ju prežívajú ľudia v zázemí, dedinčania si vojnu neuvedomujú ako keby sa prebiehala mimo nich.

Stratené ruky: Román je nepriamym obrazom vojny. Ľudia v tejto dedine síce poznajú slovo vojna, ale z počiatku pre nich nič neznamená. Chýba im bezprostredný kontakt s vojnou. Po prvýkrát sa ľudia vlastne stretnú s vojnou, keď sa z nej vráti Ondrej Koreň, ktorý vo vojne príde o ruku a onemie. On jediný je priamy účastník vojny, videl všetku tú hrôzu a útrapy, ale nemohol o nich rozprávať. V prvej časti nie je ústredný hrdina, ale jej kapitoly sú zaľudnené postavami - Štefan Ilčík, jeho matka - stará Ilčíčka, Eva Hlavajová, notár Okolický. Názov tejto prvej časti je symbolický - ľudia sú pasívni, akoby stratili ruky. Evin muž - Adam Hlavaj musel narukovať. Eva sama nevládze pracovať, preto žiada notára Okolického aby vyreklamoval jej muža z vojny. Okolický jej to sľúbi, ale za protislužbu... Eva, keď zistí že je tehotná, žiada notára aby splnil sľub. Okolický si od nej vynúti, že to urobí, ale len pod podmienkou, že sa nikto nedozvie kto je otec. Eve sa narodí chlapec, ale celá dedina ju odsúdi. Eva sa preto utopí. Štefan Ilčík chce utiecť do hôr aby nemusel narukovať na front, no matka ho od toho odhovorí. Štefan sa na vojne dostane k zlému kapitánovi. On doženie jedného vojaka k samovražde. Raz pri kopaní zákopov Ilčík zabije kapitána a je odsúdený na smrť. Keď sa to dozvedela jeho matka, stala sa z nej krutá nepoddajná žena. Nebola schopná už nikoho ľutovať.

Adam Hlavaj: Adam dezertuje z frontu, prichádza domov a dozvedá sa o Evinom nešťastí. Ukrýva sa v horách a čaká na príležitosť, kedy sa bude môcť pomstiť notárovi. K jeho vzbure sa pripojí takmer celá dedina. Zjednotená dedina (ako "živý bič") zaútočí na panské vrstvy. Adam sa nestane pomstiteľom, nad notárom Okolickým sa zľutuje. Jeho postava symbolizuje oslobodzujúceho sa človeka.

PAVOL ORSZÁGH – HVIEZDOSLAV: KRVAVÉ SONETY: (32 sonetov). Vyjadruje tu protest proti 1. sv. vojne, reakcia básnika na pošliapanú a poníženu ľudskosť, je zhrnutím jeho sociálnych i mravných názorov.

V 1. časti (*A národ oboril sa na národ...*) autor vykresľuje hrôzy vojny a jej dôsledky. Trápi ho otázka, kto je za túto hrôzu zodpovedný. Zisťuje, že je to egoizmus a ziskuchtivosť jednotlivcov, skupín a národov („*To ona panovačnosť nadutá*“...). Vojnu odcudzuje ako ľudské zlo, ako strašnú krivdu páchanú na ľudstve. S trpkou iróniou sa zamýšľa nad človekom, ale trápi ho i osud Slovanstva a vlastného národa. V záverečných sonetoch vyslovuje túžbu po mieri, vieru v ľudskejšiu, spravodlivejšiu (lepšiu) spoločnosť.

Nie sú len odsúdením vojny, ale aj výrazom viery v ľudstvo vo víťazstvo života nad temnými silami sebecka a nadutej panovačnosti, výrazom viery, že starý svet bude nahradený novým, svetom bratstva a lásky. *A národ oboril sa na národ* - ničivé dôsledky vojny na človečenstvo. Poukazuje na sebecko jednotlivcov národov, ktorý túžia ešte po väčšom bohatstve. Žaluje tu buržoázu spoločnosť - jej vzdelanie, kultúru. básnik si želá, aby už nebola vojna, ktorá zanecháva len vdovy, siroty a chce, aby sa ľudia venovali práci, v závere vyjadruje túžbu po lepšej spoločnosti. „*A jak v žne postat' zbožia líha zrelá, pod kosou, radom váľajú sa telá.*“

DOBROSLAV CHROBÁK: NÁVRAT ONDREJA BALÁŽA:

Rozpráva o človeku, ktorý sa po skončení vojny ešte dlho potuloval po svete ako invalid a žobrák, kým mohol prísť domov. Tam ho však nikto nespoznáva, jeho manželka sa s ním aj rozpráva, dá mu najesť. On povie, že poznal Ondreja, má dokonca jeho veci. Manželke sa začne aj niečo mariť, pravdu však neodhalí. Ani by to nebolo vhodné, je totiž druhýkrát vydatá, stala sa z nej bigamistka a ani o tom nevie.

JAROSLAV HAŠEK: OSUDY DOBRÉHO VOJAKA ŠVEJKA ZA SVETOVÉ VÁLKY:

Toto dielo je vo svojom obsahovom spracovaní odlišné od predchádzajúcich. V tomto prípade nejde o dramatické zobrazenie osudov ľudí počas vojny a jej dôsledky, ale autor spracoval námet ako satirický obraz vojnového obdobia. Hrdinom tohto románu je jednoduchý pražský občan, ktorý žije jednoduchým spôsobom života. Jeho charakteristickou črtou je prostomyselnosť. I keď je lekárom vyhlásený za chorobomyselného, jeho naivita vzbudzuje pozornosť. Švejk zažíva množstvo príhod, ktorými autor zosmiešňuje nielen celú armádu, ale aj príčiny vojny. Odhaľuje nemravnosť vyšších spoločenských vrstiev, zosmiešňuje vojenských veliteľov, lekárov, duchovenstvo i náboženstvo, rakúsko-uhorskú vládu. Je to akási humoreska. Švejk v podstate chápe vojnu len ako absurdnú záležitosť, ktorá tak ako sa začala, tak isto musí aj skončiť. Spočiatku tento román vyvolal v českej verejnosti plno rozporov. Švejka považovali za hanbu českej národnosti, národnej povahy a nesúhlasili s vulgárnymi výrazmi, ktorých je v románe obrovské množstvo. Až neskôr bolo jasné, že práve týmto drsným ľudovým humorom odhaľuje Hašek trpkú pravdu.

Dej: Švejk je zatknutý za protištátne reči, prepustia ho s oficiálnou diagnózou BLBEC, je povolaný na vojnu, no pre simulanstvo reumy ide rovno do vojenského väzenia. Rozplače sa pri kázni *Otta Katza*, ktorý si ho vezme za sluhu, až kým ho neprehrá v kartách s nadporučikom *Lukáčom*. Ten má rád zvieratá, preto mu Švejk zoženie psa. Je však kradnutý od *Lukáčovho* nadriadeného, preto idú obaja na ruský front. Nestihne vyšetrovanie, lebo zmeškal vlak a pešo išiel opačným smerom, preto ho mali za ruského špióna, ale nakoniec sa to vysvetlilo. Vojaci vyrážajú na front. Švejk ide pánovi *Lukášovi* kúpiť koňak, ale stretol *Duba* a celú ju vypil, aby nepoškvrnil jeho meno. Nevedia sa dohodnúť na správnom smere cesty, preto sa Švejk oddelí od skupiny a ide vlastnou cestou. Pri jazere vyplašil kúpajúceho sa ruského vojaka a je zatknutý Maďarmi. V zajateckom tábore mal byť obesený, zachránil ho však telegram, podľa ktorého Švejk chýbal v rote. Švejk vďaka diagnóze BLBEC zo všetkého vyviazne bez trestu a môže si uľahovať z rakúsko-uhorskej armády.

KAREL ČAPEK: MATKA:

Dráma v troch dejstvách. Na synoch a manželovi dokazuje možné dôvody a príčiny smrti, neprikláňa sa však ku žiadnemu. Postavami dvojčiat vykresľuje politický boj dvoch strán, kde ani brat nepozná brata.

Téma: Zachytenie pocitov matky, ktorej postupne umierajú synovia a manžel.

Idea: Za čo sa oplatí zomrieť? Zmysel smrti vo viere za dobrú vec...

Postavy:

Matka - je ako každá matka, ktorá sa bojí o svoje deti a miluje ich nadovšetko, najmä po manželovej smrti. Trápi ju osud rodiny v časoch vojny.

Otec - telom aj dušou vojak. Zomrel pri nezmyselnom boji s domorodcami.

Ondrej - lekár, pri pokuse kvôli lieku sa nechal nakaziť žltou zimnicou.

Jiří - konštruktér, vynálezca. Zabil sa pri výškovom rekorde, ktorý však dosiahol.

Kornel a Petr - dvojčatá politici, obaja padli počas revolúcie, Kornel v boji, Petra popravili.

Toni - rojko, otcov pohrobok. Matka na ňom veľmi lipla. Bol romantik s krehkým telom, ale silnou dušou a vierou. Matka stále dúfala, že s ňou ostane, keď všetci odídu. Nakoniec ho sama poslala do bojov.

Dej:

Matka aj po smrti komunikovala s mŕtvymi. Udržiavala starú otcovu izbu, kde sa s nimi schádzala. Chlapci sa do nej chodievali hrať. Každý sa jej po smrti snažil vysvetliť dôležitosť „obete“. Vždy však splnili to, kvôli čomu na tú smrť v podstate išli. Vyčítala im, že svoje odchody za pokusmi pre vedu a techniku jej vždy oznámili ako odchod na nedeľný výlet. Niekedy jej nepovedali ani toľko, iba sa rovno vrátili mŕtvi. Vedeli totiž, že by ich nechcela pustiť. Matkiným zmyslom života bola rodina, iba za tú by bojovala a zomrela, oni však cítili niečo iné. Posledného Toniho nechcela do vojny pustiť, aj keby ho mala doma priviazať. Keď ale v rozhlase počula, že bombami útočia na školu, sama mu dala pušku do rúk. Odsudzovala najmä ženský hlas v rozhlase, ktorý verboval nových vojakov. Žene vyčítala, že je bezcitná k matkám. Odpustila jej až po správe o potopení cvičnej lode, kde mala žena tiež syna.

Timrava: zobrazenie života ľudu počas vojny, rozdielne názory ľudu a pánov k vojne

Urban: odpor voči vojne, jej odsúdenie a myšlienka, že proti zlobe treba bojovať, vojna ako ju prežíva horniacka dedina, kritika pasivity ľudí a utlačanie od pánov, dedinčania si vojnu neuvedomujú

Hviezdoslav: kto je za vojnu zodpovedný = egoizmus národov, jednotlivcov, vojnu odcudzuje ako ľudské zlo, ako strašnú krivdu páchanú na ľudstve.

Chrobák: Rozpráva o človeku, ktorý sa po skončení vojny ešte dlho potuloval po svete ako invalid a žobrák, kým mohol prísť domov. Tam ho však nikto nespoznáva.

Hašek: nejde o dramatické zobrazenie osudov ľudí počas vojny a jej dôsledky, ale autor spracoval námietku ako satirický obraz vojnového obdobia

Čapek: Na synoch a manželovi dokazuje možné dôvody a príčiny smrti, neprikláňa sa však ku žiadnemu. Postavami dvojčiat vykresľuje politický boj dvoch strán, kde ani brat nepozná brata.

B) UKÁŽKA: je to dialóg, je v úvode preto, lebo sa nám to len zdá, lebo Ondrej sa vráti nemý, iba Ilčíčka sami si hovoria, takže v podstate ide o monológ 1 postavy.

GRADÁCIA: Ilčíčka sa stále pýta: *Kde máš ruku?* On to len naznačuje. V závere vybuchne: *Je nemý!*

PROSTRIEDKY: veľa opytovacích viet, nedokončené vety ..., zvolacie vety; stratené ruky = symbol. O. Koreň, dedina, nemal kto pracovať. Adam Hlavaj: človek, ktorý vedie do boja, koná za celú dedinu, unanimitický